

3.3.2.2. Socialinis ugdymas

Dalyko paskirtis

Socialinis ugdymas skirtas padėti mokiniams plėtoti pozityvų santykį su savimi, kitais žmonėmis, gyventi ir veikti demokratinėje visuomenėje, sparčiai besikeičiančioje daugiakultūroje aplinkoje. Mokinys pagal savo galias ir gebėjimus formuojasi požiūrį į pasaulį, jame vykstančius reiškinius, procesus, nagrinėja praeitį, analizuoja dabartį, projektuoja ateitį. Šiam požiūriui formuoti didelę įtaką turi nuolat besikeičianti aplinka, bendraamžių ir suaugusiųjų požiūris į pasaulį, jo reiškinius ir procesus, technologijos, medijos. Pažįstant artimiausią socialinę, kultūrinę, gamtinę aplinką vaikui svarbu ugdyti gebėjimus, įgalinančius suprasti žmones, jų santykius, pažinti jį supantį pasaulį ir jame atsakingai veikti savarankiškai bei drauge su kitais.

Siekama, kad socialinio ugdymo sritis pradinio ugdymo pakopoje apimtų aktualų ir prasmingą turinį, padedantį mokiniui pažinti save kaip asmenį, kaip šeimos, klasės, mokyklos bendruomenės narį, suprasti, kad praeities įvykiai, reiškiniai ir procesai veikia šalies ir jos piliečių dabartį ir ateitį, pažinti demokratinės visuomenės procesus ir atsakingai veikti pagal galimybes keičiant artimiausią aplinką.

Tikslas

Siekama, kad mokiniai įgytų bendrą supratimą apie žmonių gyvenimą socialinėje, kultūrinėje, gamtinėje aplinkoje, suvoktų joje vykstančius reiškinius ir procesus, jų kaitą laike ir erdvėje, ugdytųsi vertybines nuostatas bei gebėjimus, būtinus aktyviai, prasmingai ir atsakingai veikti kartu su kitais sprendžiant kasdienio gyvenimo bei artimiausios aplinkos problemas.

Uždaviniai

Siekiant socialinio ugdymo tikslo, mokiniai:

pažindami artimiausią socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką mokosi naudotis įvairiais šaltiniais, jais remiantis išsakyti ir pagrįsti savo nuomonę apie žmonių gyvenimą praeityje, dabartyje ir ateityje;

plėtoja gebėjimus stebėti, tyrinėti artimiausią aplinką bei suprasti save ir kitus žmones, bendraamžių grupėje, bendruomenėje, bendrauti ir bendradarbiauti, būti tolerantiškam, konstruktyviai spręsti iškylančias problemas;

artimiausioje aplinkoje mokosi pastebėti bendruomeniškumo, demokratinių principų raišką, suprasti piliečio teises ir pareigas, jomis vadovautis priimant sprendimus ir veikiant bendruomenėje;

ugdosi noriai, prasmingai ir atsakingai veikti artimiausioje socialinėje, kultūrinėje ir gamtinėje aplinkoje, siekia ją saugoti ir plėtoti, savo veiklą grįsti darniojo vystymosi principais.

Kompetencijų ugdymas dalyku

Kompetencija	Kompetencijos raiška dalyke/kompetencijos ugdymas dalyku
Pažinimo kompetencija	<p>Mokiniai pažįsta save, formuojasi pozityvų santykių su savimi, kitais žmonėmis, artimiausia sociokultūrine, gamtine aplinka. Tyrinėdami artimiausioje aplinkoje vykstančius įvykius, reiškinius bei procesus, susijusius su šeimos, klasės, mokyklos bendruomenės gyvenimu, istorija ir gamtine aplinka mokosi nuosekliai ir kryptingai planuoti savo veiklą, pasirinkti ir taikyti tinkamus pažinimo metodus, daryti apibendrinimus ir formuluoti išvadas. Remiantis įvairiuose šaltiniuose nagrinėjama informacija, mokiniai skatinami ją tinkamai pritaikyti pažįstamuose ir paprasčiausiuose naujuose kontekstuose.</p> <p>Aptardami artimiausios aplinkos (šeimos, klasės, vietos bendruomenės) problemas, santykius su bendraamžiais ir suaugusiais, mokiniai mokomi mąstyti kritiškai, įgytą patirtį pritaikyti praktiškai, siūlyti būdus problemoms spręsti. Mokiniai mokomi suprasti, kad tai pačiai problemai spręsti gali būti daugiau nei vienas būdas. Siekdami išsiaiškinti, mokiniai kelia su aptariama ar aktualia problema (socialiniame, kultūriniame, istoriniame, geografiniame kontekste) susijusius klausimus, atsakydami pateikia argumentus. Mokomi įgytas žinias ar išmoktą problemos sprendimo būdą pritaikyti tokioje pačioje ar analogiškoje situacijoje. Supranta, kad praeityje vykę istoriniai įvykiai veikia dabartį ir ateitį. Atpažįsta ir atskleidžia sąsajas tarp žmogaus veiklos ir jo gyvenamosios aplinkos.</p> <p>Mokydamiesi (pažindami, tyrinėdami artimiausią sociokultūrinę, gamtinę aplinką, istorinę praeitį) mokiniai ugdo gebėjimus ir nuostatas kryptingai mokytis ir tobulėti, pasitelkia kartojimą kaip pagrindinę įsiminimo strategiją. Mokymosi pradžioje su pagalba, vėliau savarankiškai planuoja mokymosi veiklą, kelia realius tikslus ir uždavinius, nusistato užduočių atlikimo seką ir prioritetus, mokosi rinktis užduočių atlikimo būdus ir joms atlikti reikalingas priemones.</p> <p>Mokiniai mokosi įsivertinti savo mokymąsi, pasiektus rezultatus, nustatyti sėkmės ir nesėkmės priežastis, numatyti, ką kitą kartą atlikdami panašaus pobūdžio užduotis darytų kitaip. Supranta, kad mokymuisi/įsiminimui įtakos turi įvairūs veiksniai: užduoties sudėtingumas, nuovargis, alkis ir pan.</p>
Socialinė, emocinė ir sveikos gyvenenos kompetencija	<p>Mokiniai skatinami pažinti save ir kitus, įžvelgti ir paaiškinti savo ir kitų elgesio ir veiklos artimiausioje aplinkoje priežastis ir pasekmes.</p> <p>Mokiniai supranta, kad tinkamas ir atsakingas elgesys padeda bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais, siekti tikslų.</p> <p>Dalyvaudami bendrose veiklose, spręsdami kylančius konfliktus/problemas, mokiniai mokosi naudotis strategija valdant emocijas, neigiamas emocijas keičiant į teigiamas. Bendraudami ir bendradarbiaudami su bendraamžiais ir suaugusiais, mokiniai mokomi tinkamai reikšti mintis, toleruoti ir gerbti kitokią nuomonę, išvaizdą, elgesį. Mokosi suprasti, kad žmonės sieja socialiniai ryšiai, kurie grindžiami susitarimais ir įsipareigojimais. Atpažįsta, įvardija ir vadovaujasi vertybėmis, kurios padeda siekti sėkmę asmeniškai ir bendruomenei. Dalyvaudami</p>

	<p>artimiausioje aplinkoje vykstančiuose procesuose, mokiniai siūlo idėjas pokyčiams. Pagal savo galias prisideda prie šeimos, mokyklos ir bendruomenės gerovės kūrimo.</p> <p>Supranta savo ir aplinkinių sveikatos saugojimo reikšmę, atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės veikloje, spręsdami konfliktus, išsakydami savo nuomonę stengiasi neįžeisti kito, tausoja savo ir kitų (bendraamžių ir suaugusiųjų) sveikatą. Remdamiesi savo patirtimi, įgytomis žiniomis apie žmonių gyvenimą šiandien, praeityje mokosi išvelgti ryšius tarp rūpinimosi sveikata ir šeimos, klasės, mokyklos, vietos bendruomenės gyvenimo kokybės.</p>
Kūrybiškumo kompetencija	<p>Tyrinėdami artimiausią socialinę, ekonominę, kultūrinę, gamtinę aplinką, istorinę praeitį, mokiniai skatinami susieti tarpusavyje įvairias žinias, jomis dalintis, pertvarkyti informaciją pasitelkiant turimą patirtį ir vaizduotę, pateikti naujas išvalgas apie nagrinėjamus įvykius, reiškinius ir procesus, kurti pažįstamų objektų modelius, rekonstrukcijas, vietovės planus, projektuoti, ieškoti savitų problemų sprendimų ir pan.</p> <p>Dalyvaudami šeimos, klasės, mokyklos, vietos bendruomenės veikloje, mokiniai skatinami kelti ir siūlyti idėjas, kaip spręsti nesudėtingas situacijas/problemas artimiausioje aplinkoje. Mokomi vertinti iškeltas idėjas, argumentuoti savo pasirinkimus, kas ir kaip įgyvendins idėjas, kokie galimi iškeltų idėjų išraiškos būdai, kokios informacijos, išteklių ir laiko reikės joms įgyvendinti. Skatinami prisiimti atsakomybę už savo iškeltas idėjas, konstruktyviai vertinti su jų įgyvendinimu susijusią veiklą, iškilusius sunkumus ir pasiektą rezultatą.</p>
Pilietiškumo kompetencija	<p>Pažindami ir nagrinėdami žmonių gyvenimą bendruomenėje, mokiniai mokosi suprasti demokratinės visuomenės ir valstybės prigimtį, jos pagrindinius gyvavimo principus ir vertybes (žmogaus teisės ir laisvės, teisingumas, lygybė, aktyvus pilietinis dalyvavimas, atsakomybė ir kt.). Mokiniai mokomi artimiausioje aplinkoje pastebėti ir suprasti demokratinio gyvenimo bruožus, susijusius su žmogaus teisėmis, įstatymais, valstybės valdymo institucijomis, dalyvavimu valstybės valdyme, atpažinti Lietuvos valstybės simbolius (vėliavą, herbą, himną), paaiškinti jų reikšmę, suprasti valstybinių, tautinių švenčių esmę. Mokiniai mokomi suprasti kas yra pilietis, elementariai nusakyti savo teises ir pareigas. Mokiniai, pažindami praeitį, mokomi atpažinti pilietiškumo, demokratijos raišką to meto žmonių, bendruomenių gyvenime. Nagrinėjant gamtinės aplinkos įtaką žmonių veiklai ir gyvensenai, gamtinės aplinkos ir žmogaus gyvenimo sąlygų regioninius skirtumus, mokiniai skatinami ugdyti nuostatas savo veiklą grįsti darnaus vystymosi principais.</p>
Kultūrinė kompetencija	<p>Mokiniai artimiausioje aplinkoje skatinami pažinti ir nagrinėti reikšmingus kultūrinius objektus, reiškinius, elementariai paaiškinti jų reikšmę tautai ir valstybei.</p> <p>Artimiausioje aplinkoje esančius istorinius, kultūrinius objektus, reiškinius mokiniai skatinami sieti su tautos ir valstybės tradicijomis, įsitraukti į jų puoselėjimą ir naują įprasminimą.</p> <p>Mokiniai skatinami aktyviai ir atsakingai dalyvauti artimiausioje aplinkoje vykstančioje kultūrinėje veikloje (švenčiant valstybines, tarptautines šventes, minint reikšmingų istorinių įvykių datas ir pan.).</p>

	Nagrinėdamas žmonių gyvenimo būdą skirtingais istorijos laikotarpiais (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikais) įvardija ir apibūdina panašumus ir skirtumus tarp atskirų kultūrinių grupių bei pačiose grupėse.
Komunikavimo kompetencija	Paaiškindami artimiausioje aplinkoje vykstančių reiškinių ir procesų poveikį žmogui, kurdami įvairios apimties ir formų pasakojimus apie dabartį ir praeitį, juos pagrįsdami mokiniai mokosi parinkti ir vartoti verbalines ir neverbalines raiškos priemones ir formas. Mokiniai mokosi nagrinėti įvairius informacijos šaltinius, parengti pristatymus, kuriuose derina vaizdo medžiagą, garso įrašus ir tekstą. Bendraudami ir bendradarbiaudami sprendžiant artimiausios aplinkos problemas, dalyvaujant klasės, mokyklos, bendruomenės veiklose, mokiniai mokosi taikyti skirtingas komunikacijos priemones (komunikuodami individualiai bei grupėje). Supranta, kad bendraudami su draugu/bendraamžiu ir su mokytoju (suaugusiuoju) turi vartoti kitokias verbalinės raiškos priemones ir formas.

Pasiekimų sritys

Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 1–2, 3–4 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro atskiros pasiekimų sritys. Skirstymas sąlygiškas siekiant aiškiau apibrėžti konkrečias dalis, bet tuo pačiu ir atskleisti kiekvienos dalies reikšmę ugdymo programoje ir integracines galimybes:

Žmonių gyvenimas kartu (pilietinė sritis) apima vaiko savęs ir bendruomenės santykių pažinimą, socialinius ryšius, gyvenimą demokratinėje visuomenėje, įsitraukimą ir veiklą artimiausioje socialinėje, ekonominėje aplinkoje.

Žmonių ekonominė veikla (ekonominė sritis) apima vaiko gebėjimus orientuotis rinkoje, tvarkyti asmeninius finansus, suprasti ir vertinti artimiausioje aplinkoje vykstančius ekonomikos procesus.

Žmonių gyvenimo kaita (istorinė sritis) apima vaiko supratimą apie praeitį-dabartį-ateitį, suasmenintą žmonių gyvenimo kaitos, jos tęstinumo pažinimą ir naujų prasmų apie praeitį ir dabartį kūrimą.

Aplinka ir žmogus (geografinė sritis) apima artimiausios geografinės aplinkos pažinimą, aktyvų tyrinėjimą, siekiant įgyti naujas patirtis ir plėsti supratimą apie pasaulį.

Socialinio ugdymo pasiekimų raida

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai
1. Žmonių gyvenimas kartu	
<i>1.1. Artimiausios socialinės aplinkos pažinimas</i>	
1.1.1. Mokytojui padedant paaiškina savo, kaip bendruomenės nario, veiklą ir savijautą artimiausioje aplinkoje.	1.1.1. Apibūdina savo, kaip bendruomenės nario, veiklą ir savijautą artimiausioje aplinkoje.
1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais tinkamai reiškia mintis, supranta, kad nuomonė, išvaizda, elgesys gali skirtis.	1.1.2. Bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais tinkamai reiškia mintis, toleruoja ir gerbia kitokią nuomonę, išvaizdą, elgesį.
1.1.3. Išreiškia savo nuomonę apie jam reikšmingus artimiausioje aplinkoje vykstančius procesus ir mokytojui padedant paaiškina, kokie procesai veikia jį patį ir kitus žmones.	1.1.3. Išreiškia argumentuotą nuomonę apie artimiausioje aplinkoje vykstančius procesus ir paaiškina, kaip ir kokie procesai veikia jį patį ir kitus žmones.
1.1.4. Pastebi tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus artimiausioje aplinkoje, mokytojui padedant paaiškina priežastis ir pasekmes.	1.1.4. Atpažįsta ir skiria tinkamo ir netinkamo elgesio bruožus artimiausioje aplinkoje, paaiškina priežastis ir pasekmes.
1.1.5. Mokytojui padedant apmąsto savo elgesį, veiklą ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais, paaiškina, ką norėtų ir galėtų keisti klasės bendruomenės santykiuose.	1.1.5. Apmąsto savo elgesį, veiklą ir santykį su klasės, mokyklos bendruomenės nariais, apibūdina, ką norėtų ir kaip galėtų keisti klasės, mokyklos bendruomenės santykiuose.
<i>1.2. Dalyvavimas klasės, mokyklos bendruomenės veikloje</i>	
1.2.1. Supranta ir mokytojui padedant paaiškina dalyvavimo /įsitraukimo į klasės, mokyklos bendruomenės gyvenimą reikšmę ir naudą.	1.2.1. Supranta ir argumentuotai paaiškina dalyvavimo/įsitraukimo į klasės, mokyklos bendruomenės gyvenimą reikšmę ir naudą.
1.2.2. Pastebi ir elementariai paaiškina savo ir kitų žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes.	1.2.2. Pastebi ir argumentuotai paaiškina savo ir kitų žmonių veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje priežastis ir pasekmes.
1.2.3. Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, mokytojui padedant sprendžia elementarias problemas.	1.2.3. Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, sprendžia elementarias problemas, nesudėtingas konfliktines situacijas.
1.2.4. Mokytojui padedant apmąsto asmeninio dalyvavimo ir veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje rezultatus.	1.2.4. Apmąsto asmeninio dalyvavimo ir veiklos klasės, mokyklos bendruomenėje rezultatus.
<i>1.3. Gyvenimas demokratinėje visuomenėje</i>	
1.3.1. Artimiausioje aplinkoje pastebi demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžių.	1.3.1. Artimiausioje aplinkoje pastebi demokratinės visuomenės gyvenimo pavyzdžių, nusako demokratijos bruožus. Pateikia piliečio teisių ir pareigų valstybėje pavyzdžių.
1.3.2. Mokytojui padedant nurodo svarbiausias demokratinės valstybės valdymo institucijas; skiria valstybės ir vietos savivaldos institucijas.	1.3.2. Nurodo svarbiausias demokratinės valstybės valdymo institucijas; skiria valstybės ir vietos savivaldos institucijas, nusako jų paskirtį.

1.3.3. Supranta ir laikosi tvarkos ir taisyklių, žino savo teises ir pareigas.	1.3.3. Supranta ir laikosi tvarkos ir taisyklių, argumentuotai paaiškina, kodėl svarbu žinoti ir atlikti savo teises ir pareigas.
1.3.4. Nurodo Lietuvos valstybės simbolius, valstybinių ir tautinių švenčių dienas, mokytojui padedant paaiškina jų paskirtį.	1.3.4. Nurodo Lietuvos valstybės simbolius, valstybinių ir tautinių švenčių dienas, paaiškina jų paskirtį.
1.3.5. Atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, mokytojui padedant siūlo idėjas artimiausios aplinkos kūrimui ir pagal galimybes ją keičia.	1.3.5. Atsakingai dalyvauja vietos bendruomenės visuomeninėse veiklose, siūlo idėjas artimiausios aplinkos kūrimui ir pagal galimybes ją keičia.
2. Žmonių ekonominė veikla*	
<i>2.1. Orientavimasis rinkoje ir asmeninių finansų tvarkymas</i>	
2.1.1. Savais žodžiais nusako kas yra pinigai ir kaip jie uždirbami.	2.1.1. Nurodo savo/šeimoms pajamų ir išlaidų elementus.
2.1.2. Nusako skirtumą tarp norų ir galimybių ir pateikti pavyzdžių iš savo artimos aplinkos ar asmeninės patirties.	2.1.3. Sprendžia nesudėtingus finansinius klausimus, pvz. kaip panaudoti savo kišenpinigius. Nurodo keletą finansų institucijų (pvz. bankas, kredito unija) ir elementariai nusako galimas skolinimo/skolinimosi pasekmes.
2.1.3. Savais žodžiais nusako, kodėl žmonės skolinasi.	
<i>2.2. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis</i>	
2.2.1. Savais žodžiais paaiškina kas yra verslininkas ir kokios jo savybės.	2.2.1. Nurodo keletą verslų savo gyvenamoje aplinkoje. Įsivertinę, kas jiems patinka ir ką gerai moka daryti bei ko reikia žmonėms, apibūdina, kokį verslą jie galėtų /norėtų / svajotų pradėti.
2.2.2. Savais žodžiais nusako, kodėl dirbant yra svarbu bendradarbiauti ir pateikti pavyzdžių iš savo patirties.	2.2.2. Inscenizuoja nesudėtingas verslo situacijas. Su mokytojo pagalba aptaria, ką būtina padaryti, norint įkurti įmonę, ir kurti elementarų verslo planą.
	2.2.3. Paaiškina, kodėl pasidalijimas vaidmenimis padeda pasiekti geresnių rezultatų.
<i>2.3. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas</i>	
2.3.1. Paaiškina, kodėl kiekvienam darbui reikia konkrečių įgūdžių. Palygina įvairių specialybių žmonių darbą.	2.3.1. Paaiškina, iš kur vietos savivalda/valstybė gauna pinigų vietos bendruomenės poreikiams patenkinti. Pateikia iš artimiausios aplinkos keletą pavyzdžių kam panaudojami mokesčiai.
	2.3.2. Paaiškina, kodėl žmogui svarbu dirbti ir kas atsitinka netekus darbo.
	2.3.3. Pateikia pavyzdžių iš artimos aplinkos, ir elementariai paaiškina kodėl ne visas žmonėms reikalingas gėrybes (prekes ir paslaugas) teikia verslas, o dalį jų teikia valstybė.
<i>2.4. Globalinių ekonominių procesų supratimas</i>	

2.4.1. Įvardija, kelių jo artimiausioje aplinkoje esančių daiktų kilmės (pagaminimo) šalis.	2.4.1. Paaiškina, kodėl kai kurios Lietuvoje parduodamos prekės yra pagamintos kitose šalyse.
	2.4.2. Savais žodžiais nusako kaip supranta sąvokas „importas“ ir „eksportas“.
3. Žmonių gyvenimo kaita	
<i>3.1. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje</i>	
3.1.1. Skiria praeitį, dabartį, ateitį kalbant apie save, šeimą, mokyklą.	3.1.1. Paaiškina ir pavyzdžiais iliustruoja dabarties sąsajas su praeitimi.
3.1.2. Vartoja laiką nusakančias sąvokas (para, savaitė, mėnuo, metai), nurodant įvykių, objektų, asmenų veiklos laiką.	3.1.2. Vartoja laiką nusakančias sąvokas (laikotarpis, pr. Kr., po Kr., tūkstantmetis, amžius, dešimtmetis), nurodant istorinių įvykių, objektų, asmenybių veiklos laiką.
3.1.3. Įvardija ir trumpai apibūdina svarbiausias savo gyvenimo datas ir įvykius.	3.1.3. Išdėsto nagrinėtus skirtingų istorijos laikotarpių įvykius, objektus, asmenybes chronologine tvarka.
3.1.5. Nusako įvykusių įvykių, asmenų veiklos pokyčių eiliškumą.	
3.1.6. Mokytojui padedant parodo žemėlapyje kai kurias aptartų įvykių ir objektų vietas.	3.1.5. Apibūdina nagrinėtus Lietuvos istorijos įvykius, objektus naudojantis žemėlapyje pateikta informacija.
<i>3.2. Istorinės raidos supratimas</i>	
3.2.1. Remiantis savo šeimos istorijos įvykiais, paaiškina žmonių gyvenimo kaitą, jos tęstinumą.	3.2.1. Susieja tarpusavyje kai kuriuos reikšmingus savo šeimos, giminės ir gyvenamosios vietovės, Lietuvos istorijos įvykius.
3.2.2. Sudaro savo giminės medį (vaikai, tėvai, seneliai).	3.2.2. Apibūdina nagrinėtus istorijos įvykius, asmenybes, kurie buvo reikšmingi kuriantis ir plėtojantis Lietuvos valstybei.
3.2.3. Remiantis surinkta medžiaga apie šeimos istoriją apibūdina savo senelių, prosenelių gyvenimo būdą, veiklą, nuveiktus darbus, jų pomėgius, laisvalaikį.	3.2.3. Nusako nagrinėtų Lietuvos istorijos įvykių kai kurias priežastis ir padarinius.
3.2.4. Nurodo keletą svarbiausių šeimos, giminės įvykių, švenčiamų švenčių, esamų šeimos tradicijų.	3.2.4. Apibūdina ir palygina žmonių gyvenimą skirtingais istorijos laikotarpiais (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikais).
3.2.5. Pateikia pavyzdžių apie žmonių kasdienio gyvenimo kaitą praeityje.	3.2.5. Paaiškina žmonių gyvenimo kaitos priežastis ir padarinius, susieja šią kaitą su žmonių gebėjimais kurti darnius santykius tarpusavyje, su gyvenamąja aplinka, technikos ir mokslo pasiekimais, nenutrūkstamu sukauptos patirties perdavimu.

3.2.6. Nurodo keletą svarbiausių gyvenamosios vietovės istorijos įvykių, objektų, asmenybių ir paaiškinti jų reikšmę.	3.2.6. Nusako ir palygina svarbiausius pasaulio istorijos laikotarpių (priešistorė, senovės istorija, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikai) bruožus.
<i>3.3. Istorijos tyrimas</i>	
3.3.1. Įvardija keletą istorijos šaltinių, iš kurių galima sužinoti apie praeitį.	3.3.1. Įvardija keletą istorijos šaltinių, iš kurių galima sužinoti apie gyvenamosios vietovės, Lietuvos istoriją.
3.3.2. Paaiškina skirtumus tarp išgalvotos istorijos ir istorijos įvykių.	3.3.3. Paaiškina skirtumus tarp pasakos, padavimo, istoriko parašyto teksto.
3.3.3. Rinka tiesiogiai išreikštą informaciją iš įvairių istorijos šaltinių, ją panaudoja atsakant į klausimus apie praeitį.	3.3.4. Rinka tiesiogiai išreikštą informaciją iš įvairių istorijos šaltinių, dalinai ją apibendrina.
	3.3.5. Įvertina istorijos šaltinio reikšmę pagal jo suteikiamos informacijos kiekį.
	3.3.6. Paaiškina, kodėl atsiranda skirtingi istorijos aiškinimai.
	3.3.7. Atskiria faktinę informaciją nuo jos aiškinimo.
<i>3.4. Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška</i>	
3.4.1. Įvairiomis formomis pateikia atsakymus į klausimus apie praeitį (žodžiu, sukuria rišlų 2–3 sakinių tekstą, nupiešia piešinį ir kt.) remiantis įgyta informacija iš istorijos šaltinio.	3.4.1. Įvairiomis formomis pateikia atsakymus į klausimus apie praeitį (žodžiu, sukuria rišlų 3–4 sakinių tekstą, nupiešia piešinį ir kt.) remiantis įgyta informacija iš kelių istorijos šaltinių.
3.4.2. Vartoja kai kurias istorijos sąvokas, apibūdinant savo šeimos, giminės istorijos įvykius, giminaičių veiklą praeityje.	3.4.2. Vartoja kai kurias istorijos sąvokas, apibūdinant nagrinėtus istorijos įvykius, objektus, asmenybes.
	3.4.3. Pagrindžia savo aiškinimą apie nagrinėtus gyvenamosios vietovės ir Lietuvos valstybės istorijos įvykius, objektus ir asmenybes.
4. Aplinka ir žmogus**	
<i>3.1. Orientavimasis erdvėje ir žemėlapyje</i>	
3.1.1. Mokytojui padedant orientuojasi realioje erdvėje ir artimiausioje gyvenamojoje aplinkoje.	3.1.1. Remiantis geografinės aplinkos požymiais, naudojantis gamtos ženklais / kompasu, orientuojasi pažįstamoje aplinkoje ir vietovėje.
3.1.2. Elementariai orientuojasi realioje erdvėje, apibūdina pažįstamą vietovę pagal judėjimo maršrutą, nurodo keletą reikšmingų objektų, piešiniu/schema vaizduoti kelią į mokyklą.	3.1.2. Elementariai orientuojasi artimiausioje aplinkoje, vietovės plane, Lietuvos žemėlapyje ir gaublyje, įvardija juose esančią bendriausią gamtinių ir visuomeninių objektų ir reiškinių informaciją.
3.1.3. Nurodo savo gyvenamosios vietos adresą; Lietuvos žemėlapyje – savo gyvenamąją vietą (miestą, miestelį, kaimą).	3.1.3. Lietuvos žemėlapyje randa ir parodo svarbiausius geografinius objektus (miestus, upes, Baltijos jūrą, transporto, geležinkelio kelius), pasaulio žemėlapyje – žemynus ir vandenynus.
<i>3. 2. Gamtinių ir visuomeninių procesų, struktūrų, reiškinių pažinimas</i>	

3.2.1 Skiria gamtinės aplinkos komponentus: žemės paviršius, oras, vanduo augalija ir gyvūnija ir elementariai / savais žodžiais paaiškina kaip jie tarpusavyje susiję.	3.2.1 Apibūdina Žemės paviršių ir paaiškina, kuo svarbus Žemę gaubiantis oro ir vandens sluoksnis, augalija ir gyvūnija. Paaiškina, kas yra gamtiniai reiškiniai ir procesai.
3.2.2. Elementariai/savais žodžiais apibūdina vietos gyventojų veiklos ir kultūros bruožus. Stebi aplinką ir pateikia pavyzdžių apie joje vykstančius socialinio gyvenimo procesus.	3.2.2 Apibūdina artimiausios aplinkos ir Lietuvos gyventojų pasiskirstymo, judėjimo, gyvenviečių ir ūkinės veiklos ypatumus.
3.2.3 Pateikia pavyzdžių apie gamtos ir žmonių tarpusavio ryšį.	3.2.3 Apibūdina, kaip ir kokiais būdais bei priemonėmis žmonės keičia vietos aplinką. Paaiškina, kaip žmonės prisitaiko prie skirtingos aplinkos ypatybių. Skiria ir apibūdinti atsinaujinančius išteklius (saulės, vėjo, vandens energija).
<i>3.3. Pasaulio geografinis pažinimas</i>	
3.3.1. Pavaizduoja ir papasakoja savo gyvenamosios vietos / aplinkos (miesto, kaimo) bendriausius bruožus (pastatai, gamtos objektai).	3.1 Įvardija ir parodo žemėlapyje ir elementariai apibūdina žemynus bei vandenynus. Nusako kelias pagrindines Lietuvos gamtos ir žmonių gyvenimo / veiklos ypatybes.
3.3.2. Pastebi pokyčius artimiausioje aplinkoje ir juos elementariai apibūdina, pateikia pavyzdžių (tiesiamas kelias, statomi pastatai ir pan.).	3.2 Lygina Lietuvos ir skirtingų pasaulio vietovių žmonių verslų (veiklos) ir gyvenimo būdo kaitą siejant tai su klimatu, gamtos ištekliais, technologijomis.
3.3 Elementariai / pagal keletą požymių nusako artimų, pažįstamų ir tolimų, nežinomų vietovių, teritorijų panašumus ir skirtumus.	3.3 Apibūdina žemynus, jų gamtos ir žmogaus gyvenimo ypatumus, pateikia pavyzdžių. Kelia ir atsako į klausimus, kuo svarbi žmonėms gyvenamoji vieta, aplinka, jų pažinimas.
<i>3.4. Geografinės informacijos šaltiniai ir aplinkos tyrimai</i>	
3.4.1. Stebint mokyklos aplinką, nagrinėjant tekstinę, vaizdinę informaciją, kelia paprastus klausimus: kas? kur – yra? kaip tai atrodo? kodėl ten yra?	3.4.1 Kelia mokinius dominančius klausimus apie artimiausios (geografinės) aplinkos objektus, vietas, reiškinius.
3.4.2 Elementariai nusako, iš kur žmonės sužino apie pasaulį, artimiausią aplinką. Pateikia keletą skirtingų informacijos šaltinių pavyzdžių.	3.4.2 Randa įprastiniuose (spausdintuose, elektroniniuose, aplinkos daiktuose) šaltiniuose geografinę informaciją ir ją tikslingai panaudoja.
3.4.3 Elementariai apibūdina, ką vaizduoja ir ką galima sužinoti iš turimų natūralių ir skaitmeninių vaizdinių informacijos šaltinių, aplinkos objektų, pateikti pavyzdžių.	3.4.3 Pavaizduoja artimiausioje geografinėje aplinkoje pastebėtus/stebimus objektų, vietas piešiniu, schema, paprasčiausiu modeliu ir juos pakomentuoja.
3.4.4 Apibūdina natūralioje aplinkoje (lauke) esančius daiktus, vykstančius įvykius, situacijas. Savais žodžiais nusako keletą jų ypatumų, paskirtį.	3.4.4 Pasirinka ir paanalizuoja geografinę priemonę (vaizdą, planą, žemėlapi), apibūdina joje pateiktus / pavaizduotus daiktus, siekia nustatyti jų tarpusavio sąsajas.

3.4.5 Savais žodžiais/elementariai atsako į iškeltus klausimus apie pasirinktus aplinkos daiktus, įvykius.	3.4.5 Parengia trumpą apibendrinantį pasakojimą (žodžiu ar raštu) pasirinkta (geografinė) tema, jį iliustruoja vaizdinėmis ir kitomis priemonėmis.
--	--

* Pateikti ekonomikos ir verslumo *Bendrujų programų* rengimo grupės siūlomi mokinių pasiekimai

** Pateikti geografijos *Bendrujų programų* rengimo grupės siūlomi mokinių pasiekimai

Socialinio ugdymo turinys

1 mokymosi metai	2 mokymosi metai
1. Žmonių gyvenimas kartu	
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Augu ir keičiuosi (žmogaus augimas ir kaita: žmogus auga, keičiasi jo išvaizda, gebėjimai, charakteris, tačiau jis lieka tas pats asmuo). Žmonės – panašūs ir skirtingi (žmonių išvaizda, jausmai, poreikiai, pomėgiai gali būti panašūs ir gali skirtis; kaip ir ko galime vieni iš kitų mokytis). Aš ir mano šeima (šeimos nariai, artimieji, jų tarpusavio ryšiai).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Kiekvienas žmogus – unikalus, nepakartojamas (vaiko santykis su savimi, savitumo, unikalumo pažinimas ir pripažinimas; elementarus supratimas, kad kiekvienas žmogus taip pat yra savitas, unikalus; ugdomas savo vertės, orumo jausmas, padedantis suprasti, kad kiekvienas žmogus nori ir turi būti gerbiamas, vertinamas). Mano ir kitų jausmai, poreikiai, pomėgiai (savęs ir kitų pažinimas; asmeninių jausmų, poreikių, pomėgių elementarus apibūdinimas). Šeimos ryšiai (šeimos nariai, artimieji, giminės; skirtingos/įvairios gyvenimiškos patirtys)</p>
<p>Aš ir kiti žmonės (santykiai su bendraamžiais ir suaugusiais; kaip kalbėti ir susikalbėti; kaip susirasti draugų). Mano klasė, klasės taisyklės (kodėl svarbu kurti taisykles ir jų laikytis; ar galima susitarti dėl klasės taisyklių, kaip tai padaryti). Mano teisės ir pareigos šeimoje, klasėje (koku darbu/kuo galiu prisidėti, kad mano šeimoje, klasėje būtų geriau; kodėl svarbu žinoti savo teises, turėti pareigų ir jas atlikti tinkamai).</p>	<p>Tinkamas ir netinkamas elgesys su bendraamžiais ir suaugusiais (tinkamo/netinkamo elgesio pavyzdžiai, paprasčiausi būdai nesutarimams spręsti; patyčių prevencija; atsakingas elgesys virtualioje erdvėje) Bendravimas ir bendradarbiavimas šeimoje, klasėje, mokykloje (dalyvavimas bendroje veikloje, susitarimai, pagalba sau ir kitiems). Tvarka ir taisyklės šeimoje, klasėje, mokykloje (tvarka ir taisyklės artimiausioje aplinkoje; kai visi stengiasi laikytis taisyklių, susitarimų - bendra veikla, bendras darbas yra sėkmingesnis; taisyklės, kurių reikia laikytis ne mokykloje). Klasės, mokyklos tradicijos (kaip kuriamos tradicijos, kodėl jų reikia, kaip tradicijos stiprina žmonių santykius, praturtina aplinką, kurioje gyvename).</p>
<p>Aš – Lietuvos pilietis (Tėvynė, kurioje gimiau ir augu; mano gimtasis miestas, miestelis, kaimas; vieta, iš kurios kilo ir išaugo</p>	<p>Mes – Lietuvos piliečiai (šeima, giminė, tauta, valstybė, pilietis; kas mus sieja)</p>

<p>giminė; didžiavimasis savo šalimi, jos pasiekimais, asmeninės patirtys, pasakojimai apie tėvynę).</p>	<p>Lietuvos valstybės simboliai ir jų reikšmė (gyvenamosios vietos heraldika, valstybingumą liudijantys simboliai – vėliava, herbas, himnas, valstybės simbolių ir jų reikšmės aptarimas, kodėl svarbu suprasti valstybės simbolių reikšmę, giedoti himną).</p>
<p>2. Žmonių ekonominė veikla</p>	
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Ekonomika ir verslumas* (pinigai; euras; prekių mainai; norėti – ne visada reiškia – galėti; pokyčiai vykstantys artimiausioje ekonominėje aplinkoje ir jų priežastys; kas gamina prekes, kas teikia paslaugas?).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Ekonomika ir verslumas* (pinigai; euras; prekių mainai; bendruomenei naudingi verslo įmonių ir valstybės institucijų sukuriami darbai; nauji išradimai, jų poveikis verslui ir vartojimui; kuo reikšminga viena ar kita profesija? kaip uždirbami pinigai, iš kur gaunamos žmonių vartojamos gėrybės: maistas, drabužiai, būstas, elektros energija? ekonominiai procesai artimiausioje aplinkoje).</p>
<p>3. Žmonių gyvenimo kaita</p>	
<p>1 mokymosi metai</p>	<p>2 mokymosi metai</p>
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Praeitis, dabartis ir ateitis (praeties, dabarties ir ateities sąsajos, aš, mano šeima dabar, praeityje ir ateityje; laiko tėkmė ir kaita: kaip suprantame laiką? kaip jis matuojamas, nuo ko tai priklauso? laiką apibrėžiančios sąvokos: para, savaitė, mėnuo, metai, kaip laiką matuodavo praeityje?).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i> Žmonių gyvenimo kaita ir tęstinumas (laiko tėkmė ir kartų kaita; praeityje gyvenusių žmonių gyvenimo kaitos ir tęstinumo atspindžiai šeimos, giminės istorijoje; istorijos įvykių tarpusavio ryšiai; įvykių trukmė).</p>
<p>Aš ir mano šeimos istorija (svarbiausi mano, šeimos gyvenimo įvykiai; giminės medis (vaikai, tėvai, seneliai); mano tėvų, senelių, prosenelių gyvenimo būdas, nuveikti svarbiausi darbai, pomėgiai, laisvalaikis; kokios yra mano šeimos, giminės šventės, tradicijos? kodėl šios šventės, tradicijos yra svarbios mano šeimai?).</p>	<p>Gyvenamosios vietovės istorija (mano gyvenamoji vietovė (pastatas, gatvė), mokykla, miestas, miestelis, kaimas seniau ir dabar; įvykiai, asmenybės, kurie keitė vietos žmonių gyvenimą; bendruomenės šventės ir tradicijos; kodėl jos švenčiamos ir svarbios šiandien? žmonių gyvenimą praeityje, jų kūrybą atspindintys kūriniai / paminklai; šeimos, giminės ir gyvenamosios vietovės istorijos sąsajos).</p>
<p>Aš – šeimos istorijos tyrinėtojas (mano asmeninė istorija ir jos šaltiniai, istorijos šaltiniai apie artimų žmonių praeitį (pvz., nuotraukos, laišakai, užrašyti pokabiai, daiktai ir pan.); kodėl svarbu pažinti savo šeimos istoriją ir ją išsaugoti?).</p>	<p>Aš – praeties tyrinėtojas (kodėl svarbu tyrinėti praeitį / pažinti istoriją? ką gali papasakoti apie praeitį parašyti tekstai, nuotraukos, sukurti dokumentai, meno kūriniai, daiktai, įrengimai, prietaisai, susisiekiimo priemonės, pastatai, piliakalniai ir kt.?).</p>
<p>3. Aplinka ir žmogus**</p>	
<p>1 mokymosi metai</p>	<p>2 mokymosi metai</p>

<p>Orientavimasis artimiausioje aplinkoje: namuose, mokykloje, klasėje (kodėl svarbu žinoti namų adresą? kokius objektus svarbu įsidėmėti pažįstant artimiausią aplinką (mokyklą, klasę); kodėl tai svarbu?).</p> <p>Artimos aplinkos (kambario, klasės, kiemo) planas, elementarus sutartiniai ženklai (kam reikalingas vietovės planas? kaip jis rengiamas? kuo skiriasi piešinys nuo plano? žinomos vietovės nesudėtingo plano rengimas, elementarus sutartinių ženklų panaudojimas vietovės plane).</p> <p>Kelias į mokyklą (kaip pakeliui į mokyklą, mokykloje, kieme būti saugiam? kelio į mokyklą vaizdavimas elementaria schema; mokyklos vietą žymi adresas; kodėl jį svarbu žinoti?).</p> <p>Orai ir jų pagrindiniai elementai (kaip saulė, vėjas, vanduo lemia orą?).</p> <p>Gyvenamosios vietos padėtis Lietuvos žemėlapyje (mano gyvenamoji vieta Lietuvos žemėlapyje; kur aš gyvenu? kuo ši vieta ypatinga, kuo ji skiriasi iš kitų?)</p> <p>Metų laikų kaita (kaip keičiasi metų laikai: vasara, ruduo, žiema, pavasaris? metų laikai keičiasi tam tikra tvarka. metų laikų požymiai).</p> <p>Žmogaus sukurti daiktai ir gamtos sukurti aplinkos objektai *(kuo skiriasi žmogaus sukurti daiktai ir gamtos sukurti objektai? kuo jie vertingi?). <i>*Tema įgyvendinama gamtamoksliniame ugdyme.</i></p>	<p>Orientavimasis pagal gamtos požymius (kaip nepasiklysti miške? kaip orientuotis artimiausioje aplinkoje pagal gamtos požymius: saulę, augalus, vabzdžius ir kt.).</p> <p>Orų stebėjimas*(savaitės/mėnesio orų stebėjimas (saulė, debesys, krituliai, oro temperatūra), duomenų fiksavimas, išvados).</p> <p>Lietuvos žemėlapis (Lietuvos sostinė – Vilnius; didžiausi miestai, upės, ežerai žemėlapyje; keliai ir geležinkeliai).</p> <p>Gaublys – Žemės modelis (kaip gaublyje vaizduojama sausuma, vanduo? Elementari pažintis su gaubliu – Žemės modeliu).</p> <p>Žemynai ir vandenynai (sausumos dalys ir vandenynai žemėlapyje).</p> <p>Aplinkos stebėjimas (gamtiniai aplinkos objektai; artimiausios gamtinės aplinkos objektų stebėjimas, duomenų fiksavimas, išvados).</p> <p>Žmonių gyvenimas mieste ir kaime (žmonių gyvenimas mieste ir kaime: būstas, darbas, laisvalaikis, pomėgiai).</p> <p>Ką žinai apie profesijas? (kokių būna profesijų? tėvų, giminaičių profesijos? kokių savybių reikia, kad galėtum dirbti tam tikrą darbą? kas gamina prekes, kas teikia paslaugas?). <i>*Tema įgyvendinama gamtamoksliniame ugdyme.</i></p>
<p>3 mokymosi metai</p>	<p>4 mokymosi metai</p>
<p>1. Žmonių gyvenimas kartu</p>	
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Savęs pažinimas, pripažinimas (pozityvus požiūris į save; diskutuojama, kaip išlikti savimi, turėti savo nuomonę ir ją mokėti apginti nepažeidžiant kitų interesų; kaip sau ir kitiems pripažinti suklydus).</p> <p>Klasė, mokykla, bendraamžių grupė (santykiai artimiausioje aplinkoje, bendraamžių grupėje; bendra veikla, aktualios problemos ir jų sprendimo būdai).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Tolerancija ir pagarba (tolerancijos, pagarbos sąvokos, tolerancijos / netolerancijos pavyzdžiai pažįstamuose kontekstuose; tolerancija ir pagarba įvairovei).</p> <p>Konfliktų sprendimas (nesudėtingi būdai, strategijos kylantiems nesutarimams/konfliktams spręsti; diskutuojama, kaip priimti bendrus sprendimus, ką reiškia susitarti, kaip kasdieniame gyvenime taikyti paprastus/nesudėtingus būdus sprendžiant tarpasmenines problemas, konfliktus.)</p>

<p>Socialiniai ryšiai žmonių bendruomenėje (aktualių probleminių klausimų artimiausioje aplinkoje aptarimas/nagrinėjimas; kaip klausyti ir išklaustyti kitą, priimti kitokią nuomonę; mandagiai nesutikti; išsakyti ir pagrįsti savo nuomonę).</p>	
<p>Bendravimas, bendradarbiavimas su bendraamžiais ir suaugusiais artimiausioje/pažįstamoje aplinkoje (tarimasis, nuomonių derinimas, ieškant visiems priimtino sprendimo dalyvaujant bendrose veiklose).</p> <p>Vietos bendruomenės tvarka, taisyklės ir tradicijos (tvarkos ir taisyklių laikymosi būtinybė, tradicijų kūrimas ir puoselėjimas artimiausioje aplinkoje; kas yra tradicija, kodėl ją kurti ir palaikyti yra svarbu praeičiai, dabarčiai ir ateičiai).</p> <p>Teisės ir pareigos (teisės ir pareigos namuose, mokykloje; kodėl kiekvienam svarbu žinoti ir suprasti savo teises ir pareigas).</p>	<p>Atsakingas elgesys keičiant artimiausią aplinką (kas yra atsakomybė; koks elgesys yra atsakingas/neatsakingas; kokie kasdienio gyvenimo pavyzdžiai tai parodo; kaip prisidėjus prie aplinkos pokyčių, pasikeičia ir santykis su ja).</p> <p>Dalyvavimas šeimos, klasės, mokyklos bendruomenės gyvenime (atsakomybė, iniciatyva, lyderystė sprendžiant aktualius/jautrius klausimus artimiausioje aplinkoje).</p> <p>Šventės ir tradicijos (valstybinių, tautinių, tarptautinių švenčių dienos, atmintinos dienos, jų paskirtis ir tradicijos; pagarbus požiūris į tradicijas, religiją, kultūrą).</p>
<p>Lietuvos valstybė ir pasaulis (valdžia ir valstybė; bendra kalba, kultūra, istorija; iš protėvių paveldėti papročiai ir tradicijos; esame Lietuvos, Europos ir pasaulio piliečiai).</p> <p>Lietuvos valstybės simbolių reikšmė ir jų sukūrimo istorija (Lietuvos valstybės simboliai, jų sukūrimo istorija).</p>	<p>Demokratinė visuomenė (Demokratijos bruožai - žmogaus teisės, įstatymai, dalyvavimas valstybės valdyme; Lietuvos Respublikos Konstitucija).</p> <p>Piliečio teisės, pareigos, veikla valstybei (piliečio teisės ir pareigos; vaiko ir suaugusiojo teisės, pareigos, laisvės).</p> <p>Svarbiausios Lietuvos valstybės valdymo institucijos ir jų paskirtis (Prezidentas, Seimas, Vyriausybė, svarbiausių valstybės valdymo institucijų paskirtis, pagrindinė veikla).</p> <p>Savanoriška veikla (savanorystė artimoje/pažįstamoje aplinkoje; kuo galiu padėti kitam; kodėl tai svarbu, kaip tai padeda stiprinti visuomenę).</p>
<p>3. Žmonių gyvenimo kaita</p>	
<p>3 mokymosi metai</p>	<p>4 mokymosi metai</p>
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Lietuvos valstybės kelias (kada ir kodėl susikūrė Lietuvos valstybė? kuo buvo svarbus Žalgirio mūšis? kodėl suklestėjo Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė? kokios valstybės sudarė Abiejų Tautų Respublika? kodėl ši valstybė gyvavo daugiau nei du amžius? ką reiškia gyventi be valstybės: okupacijos ir kova dėl laisvės? Nepriklausomos valstybės kūrimas: Vasario 16-oji ir Kovo 11-oji).</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Žmonių gyvenimas skirtingais istorijos laikotarpiais (istorijos laikotarpis, kodėl istorikai iškiria atkirus istorijos laikotarpius? kas jiems būdinga (prieistorė, senovė, viduramžiai, naujieji laikai, naujausieji laikai).</p> <p>Žmonių gyvenamoji erdvė seniau ir dabar (kaip keitėsi žmonių gyvenamieji namai? kodėl žmonės statė ir įsikurdavo rūmuose,</p>

<p>Mūsų valstybę kūrusios asmenybės* (Lietuvos karalius – Mindaugas, Lietuvos didieji kunigaikščiai, Lietuvos tautinės valstybės kūrėjai, Kovojančios Lietuvos prezidentas – Jonas Žemaitis-Vytautas, „Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis“ ir nepriklausomos Lietuvos kūrėjai).</p> <p><i>* Pasirinkti ir nagrinėti 2 Lietuvos valstybę kurusių asmenybių svarbius veiklos epizodus.</i></p> <p>Viena, bet įvairi Lietuva (esame kilę iš įvairių Lietuvos vietų; kas mus sieja: kalba, vieta (teritorija), istorija, kultūra?).</p> <p>Lietuviai pasaulyje (skirtingų likimų žmonių istorijos įvairiuose pasaulio kraštuose; kuriose šalyse gyvena jūsų giminės, kodėl?).</p> <p>Aš – praeities tyrinėtojas (iš ko susžinome apie savo valstybės preitį? kuo skiriasi legendos pasakos, išgalvotos istorijos nuo mokslininkų sukurtų pasakojimų apie praeities įvykius? kas rodo, kad tai įvyko praeityje).</p>	<p>pilyse? kaimas ir miestas prieš tūkstantį, šimtą metų, daiktų atsiradimo istorijos*).</p> <p><i>* Pasirinkti įdomų iš savo artimiausios aplinkos daiktą, pristatyti jo istoriją ir paaiškinti kodėl jį pasirinko.</i></p> <p>Mokymas ir mokyklos (ko ir kaip mokėsi mokykloje mano bendraamžiai praeityje? pirmosios mokyklos pasaulyje ir Lietuvoje, vadovėliai, pirmoji lietuviška knyga – Martyno Mažvydo „Katekizmas“).</p> <p>Žmonių veikla, darbas ir profesijos (kaip keitėsi žmonių veikla, profesijos, jų pasirinkimas? kuo vertėsi žmonės prieš šimtą, tūkstantį metų? kokios profesijos buvo reikalingiausios, kodėl?).</p> <p>Komunikacija, kelionės ir keliautojai: kaip žmonės bendravo, keliavo praeityje? mano „kelionė“ su žymiausiu Lietuvos / pasaulio keliautoju).</p> <p>Laisvalaikis ir žaidimai (kaip mano bendraamžiai leido laisvalaikį prieš šimtą, tūkstantį metų).</p> <p>Aš – praeities tyrinėtojas (pagal kokius požymius galima nustatyti tam tikrą istorinį laikotarpį, pavyzdžiui, gyvenamieji pastatai, apranga, susisiekimo (transporto) priemonės, technika ar pan.; pasakojimai apie žmonių kasdienį gyvenimą, mokymasi, darbą, laisvalaikį, kelionės praeityje ir istoriniai dokumentai, seni daiktai, meno kūriniai, fotografijos ir kt., į ką svarbu man atsižvelgti pasakojant apie praeitį? ką apie praeitį pasakoja muziejaus eksponatai?).</p>
4. Aplinka ir žmogus**	
3 mokymosi metai	4 mokymosi metai
<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Pagrindinės pasaulio kryptys (pagrindinės Pasaulio kryptys; kaip susiorientuoti vietovėje; kas padeda orientuotis dieną, kas naktį (saulė, žvaigždės)?).</p> <p>Klasės planas. Vietovės planas, sutartiniai ženklai (kam reikalingas klasės planas? klasės plano/mokyklos teritorijos maketo rengimas ir pristatymas).</p> <p>Lietuvos žemėlapis (didžiausi miestai, upės, ežerai, Baltijos jūra, transporto ir geležinkelio keliai; kokie orientyrai padeda Lietuvos</p>	<p><i>Su mokiniais nagrinėjama:</i></p> <p>Orientavimasis pagal gamtos požymius, kompasas (Pasaulio krypčių nustatymas pagal gamtos požymius (<i>samanos, skruzdėlynas ir pan.</i>) ir naudojantis kompasu).</p> <p>Pagrindiniai žemėlapio elementai/pagrindinės žemėlapio dalys (pavadinimas, mastelis, sutartiniai ženklai).</p> <p>Darbas su žemėlapiu. (rasti Lietuvos žemėlapyje didžiausius miestus, upes, ežerus, Baltijos jūrą, transporto ir geležinkelio kelius).</p>

<p>žemėlapyje rasti savo gyvenamąją vietą, gaublyje – savo šalį? menamas žemėlapis.</p> <p>Lietuvos vieta Europoje. Lietuvos kaimynai (Lietuvos geografinė padėtis Europoje; kaimyninių šalių: Latvijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos vieta žemėlapyje, sostinės).</p> <p>Žemynai ir vandenynai (žemynų ir vandenynų pavadinimai, jų vieta žemėlapyje ir gaublyje; kaip žymimi žemynai ir vandenynai žemėlapyje ir gaublyje?).</p> <p>Lietuvoje gyvenančios tautos (Lietuvoje gyvena ne tik lietuviai, bet ir kitų tautų žmonės; skirtingų tautybių žmonių papročiai, tradicijos, religija).</p> <p>Lietuvos gamtos ištekliai ir jų naudojimas (pagrindiniai Lietuvos gamtiniai ištekliai – smėlis, molis, žvyras ir kt. ir jų panaudojimas pramonėje (iš smėlio gaminamas stiklas, iš molio – plytos ir pan.); kodėl Žemės išteklius svarbu naudoti atsakingai?).</p>	<p>Orai ir jų ypatingi reiškiniai (kas lemia orų pokyčius? kaip elgtis, kai žaibuoja, kyla stiprus vėjas, liūtis, kruša, potvynis?)</p> <p>Metų laikų kaita (metų laikai skirtingose Žemės vietose).</p> <p>Rasių, tautų, religijų ir kultūrų įvairovė pasaulyje (skirtinguose kraštuose gyvenančių žmonių (įvairių rasių, tautų, kultūrų, religijų) gyvenimo būdas).</p> <p>Pasirinktos turtingos ir skurdžios šalys (įvairiose šalyse gyvenančių žmonių skirtingas gyvenimo būdas; kaip gyvena žmonės turtingose ir skurdžiose šalyse?).</p> <p>Lietuvos kaimynės, Europos Sąjunga, valstybių tarpusavio ryšiai (Lietuvos ir kaimyninių šalių (Latvija, Lenkija, Rusija, Baltarusija) geografinės ypatybės, kalba. Lietuva - Europos Sąjungoje).</p>
<p>Gamtos sąlygų įtaka žmonių gyvenimo būdui (skirtingų gamtos sąlygų įtaka žmonių gyvenimo būdui).</p> <p>Pagrindiniai vandens ir oro taršos šaltiniai* (kas teršia orą ir vandenį? labiausiai vandenį ir orą teršiantys šaltiniai)</p> <p><i>*Tema įgyvendinama gamtamoksliniame ugdyme.</i></p> <p>Lietuvos regionų gamtinės ypatybės (Lietuvos regionai – Aukštaitija, Žemaitija, Dzūkija, Suvalkija (Sūduva) ir Mažoji Lietuva ir jų kultūriniai bruožai).</p> <p>Lietuvos ir pasaulio gamtos ir žmonių sukurti kraštovaizdžių pavyzdžiai (kuriuos kraštovaizdžio objektus sukūrė gamta, kuriuos – žmogus?).</p>	<p>Gyvenamosios vietos pokyčiai, kraštovaizdžio pasikeitimai, miestų augimas, gamybos įmonių įsikūrimas (kaip ir kodėl keičiasi aplinka, kurioje gyvename? kraštovaizdis (kalvos, lygumos, dykumos, upės, ežerai, jūros) ir jo pokyčiai; kaip kraštovaizdį keičia žmogaus ūkinė veikla (žemės dirbimas, gyvulininkystė)</p> <p>Aplinkos taršos šaltiniai ir jų poveikis vandeniui ir orui* (aplinkos taršos poveikis gamtai ir žmogui; kaip tausoti gamtos išteklius? kaip taupyti elektros energiją, šilumą, vandenį? kaip tinkamai rūšiuoti šiukšles? mokslo ir technikos išradimų, padedančių mažinti aplinkos taršą, pavyzdžiai; atsinaujinančių energijos šaltinių (saulės, vandens, vėjo) panaudojimas žmogaus reikmėms).</p> <p><i>*Tema įgyvendinama gamtamoksliniame ugdyme.</i></p> <p>Teigiama ir neigiama žmogaus ūkinės veiklos įtaka aplinkai (žmogaus ūkinės veiklos, veikiančios aplinką, pavyzdžiai.)</p>

* Pateiktas ekonomikos ir verslumo *Bendrujų programų* rengimo grupės 1–4 kl. mokinių mokymo turinys

** Pateiktas geografijos *Bendrujų programų* rengimo grupės siūlomas 1–4 kl. mokinių mokymo turinys